

Recente roofvogelliteratuur 1994/4-1995

Rob G. Bijlsma

- Aparicio J.M. 1994. The seasonal decline in clutch size: An experiment with supplementary food in the kestrel, *Falco tinnunculus*. *Oikos* 71: 451-458.
- De legselgrootte van Torenvalken neemt af naarmate later met broeden wordt begonnen. Dit kan worden veroorzaakt door de legdatum (late starters hebben kleine legsels) of door een verschil in kwaliteit van de paren ("goede" paren leggen vroeg). Paren die werden bijgevoerd begonnen eerder met de eileg en hadden grotere legsels dan controle-paren. Bijvoeren beïnvloedt de legselgrootte onafhankelijk van de legdatum. (Dit is in tegenspraak met het onderzoek van Theo Meijer, die vond dat bijvoeren invloed had op de legdatum, maar niet op het aantal eieren.)
- Aparicio J.M. 1994. The effect of variation in the laying interval on proximate determination of clutch size in the European Kestrel. *J. Avian Biol.* 25: 275-280.
- Legselgrootte bij Torenvalken was negatief gecorreleerd met het gemiddelde leginterval. Legselgrootte nam af met vorderend seizoen, maar het effect van legdatum verdween wanneer statistisch voor het leginterval werd gecorrigeerd. Bijgevolg was het voedselaanbod -via de omweg van het leginterval- verantwoordelijk voor de legselgrootte, en niet via de legdatum.
- Auerswald J. 1995. Zur Rückkehr des Fischadlers *Pandion haliaetus* als Brutvogel nach Thüringen. *Vogelwelt* 116: 191-192.
- Zeldzame broedvogel eind vorige eeuw in Thüringen, O-Duitsland. Opnieuw broedend vanaf 1988, waaronder op kunstmatig nest.
- Beemster N. 1994. Roofvogels in de Nederlandse wetlands: Aantalsveranderingen van roofvogels en uilen in de Lauwersmeer in de periode 1969/'70-1990/'91. Intern rapport 1994-2 Lio. Rijkswaterstaat, Directie Flevoland, Lelystad.
- Aantallen van roofvogels en uilen sinds inpoldering in 1969, gesplitst naar habitat (beweid-onbeweid). Na inpoldering sterke groei veldmuizenpopulatie; vanaf begin jaren tachtig verruiging en dus lagere dichtheden veldmuis. Een hoge veedichtheid ging samen met veldmuizenschaarste, zodat muizenjagende roofvogels en uilen in aantal daalden. Uitgebreide informatie over voorkomen, habitatkeus en voedsel van Bruine, Blauwe en Grauwe Kiekendief, Buizerd, Ruigpoot, Torenvalk en Velduil. Verder worden Havik, Sperwer, Smelleken en Slechtvalk (+ prooien) behandeld.
- Boal C.W. & Bacorn J.E. 1994. Siblicide and cannibalism at Northern Goshawk nests. *Auk* 111: 748-750.
- Brochet J., Gizart L. & Leroux A. 1995. Retour et nidification du Busard Cendré *Circus pygargus* à l'âge d'un an. *L'Orfraie* 33: 49-51.
- Er wordt meestal vanuit gegaan dat Grauwe Kiekendieven hun eerste levensjaar in Afrika doorbrengen en pas daarna terugkeren naar de broedgebieden. In de streek Champagne werden, vooral in de periode 1986-92, 23 eerstejaars vogels opgemerkt. Het ging om 13 mannetjes en 10 vrouwtjes. De meeste waarnemingen stamden uit juli (14), maar ook uit mei (3), juni (5) en augustus (3) en hadden betrekking op niet-broedvogels. Succesvol broedende eerstejaars vogels zijn echter niet uitzonderlijk.
- Buise M.A. 1995. Eerste Zeeuwse broedgeval van de Havik een luchtkasteel. *De Steltkluut* 25(3): 14-15.
- Een vermeend broedgeval in 1993 bij Clinge blijkt te zijn gebaseerd op los zand. In het gebied werden in 1993 en 1994 geregeld Haviken waargenomen, maar er zijn vooralsnog geen aanwijzingen voor broeden. Een mooi voorbeeld van hoe het geruchtencircuit een "zeker broedgeval" creëert.

Chandler G.L. & Kennedy P.L. 1995. Flight strategies of migrating Osprey: fasting vs. foraging. *J. Raptor Res.* 29: 85-92.

Met behulp van energetische modellen werd berekend dat een Visarend van 1.68 kg 12 dagen en 0.25 kg vet nodig heeft om 3780 km af te leggen zonder te vreten (geen wind tijdens trek). Trektijd en vetopslag werden het sterkst beïnvloed door variaties in windsnelheid. Afhankelijk van de voedselvoorziening langs de trekbaan kan worden geopteerd voor een rechtstreekse vlucht van broed- naar wintergebied, voor geregelde stops onderweg of voor enkele stops.

Clarke R. 1995. *The Marsh Harrier*. Hamlyn, London. 126 pp. ISBN 0 600 58301 5. Prijs £12.99.

Afgezien van kiekendievenmonografieën uit Denemarken (1923) en Spanje (1991) was er geen omvattend overzicht van de Bruine Kiekendief in boekvorm voorhanden. Daarin is nu voorzien. In compacte vorm worden alle basale gegevens gepresenteerd. Clarke heeft veel ervaring met kiekendieven over de gehele wereld. Zijn enthousiasme voor deze soort klinkt in de tekst door. De literatuur is goed gedekt. Jammer dat het recente onderzoek aan Bruine Kiekendieven in Nederland (Cor Dijkstra c.s.) net niet meer kon worden verwerkt. Het boek is verlichtigd met talrijke kleurenfoto's en tekeningen van Mark Andrews en Philip Snow. Voor iedereen met interesse voor Bruine Kieken is dit boek een aanrader, zonder twijfel het meest complete overzicht tot nu toe (bedenk dat het roofvogeldeel van het *Handbook of the Birds of the Western Palearctic* uit 1980 stamt en dat er sindsdien een hausse aan onderzoek is verricht).

Dennis R. 1995. Ospreys *Pandion haliaetus* in Scotland - a study of recolonization. *Vogelweld* 116: 193-195.

Visarenden in Schotland broedden in 1916 voor het laatst. Terugkeer in 1954 (1 paar). Door rigide bescherming kon de populatie uitgroeien tot 94 paren in 1994. Over de afgelopen 40 jaar zijn ten minste 1281 jongen grootgebracht (bij 995 nestel pogingen). De Schotse Visarenden broeden in kleine, losvaste kolonies die gemiddeld 40 km van elkaar af liggen. Ze zijn erg plaatsrouw, waardoor de uitbreiding slechts langzaam gestalte krijgt.

Dijkstra C. & Zijlstra M. 1994. Roofvogels in de Nederlandse wetlands: migratie en mortaliteit bij de bruine kiekendief (*Circus aeruginosus*). Intern rapport 1994-21 Lio. Rijkswaterstaat, Directie Flevoland, Lelystad.

Volgens de terugmeldingen van geringde vogels wordt recentelijk een groter deel van de Nederlandse Bruine Kiekendieven uit Afrika gemeld, vermoedelijk doordat er minder als jacht-slachtoffer in Europa worden doorgegeven en in Afrika de jachtsterfte toeneemt. De vrouwtjes worden gemiddeld op grotere afstand van de geboorteplaats teruggemeld dan de mannetjes, zowel in de broed- als wintertijd. Er bestaat een sterke neiging naar de geboorteplaats terug te keren zodra de reproductieve leeftijd is bereikt. De grote aantalschommelingen in Nederland in deze eeuw gingen samen met variaties in jaarlijkse overlevingskansen van volwassen kiekendieven (dieptepunt jaren vijftig en zestig). Oorzaak: persistente pesticiden en relatief hoge sterfte door jacht. In jaren veertig en zeventig sprake van hoge jaarlijkse overleving, deels als gevolg van ontstaan van nieuwe wetlands (IJsselmeerpolders, Lauwersmeer). Kiekendieven die in de nieuwe polders werden geboren, hadden gemiddeld een hogere jaarlijkse overleving dan vogels die elders in Nederland werden geringd. Dit wijst op gunstige omstandigheden (voedsel) in de polders.

Fenton M.B., Rauenbacj I.L., Smith S.E., Swanepoel C.M., Grosell J. & van Jaarsveld J. 1994. Raptors and bats: Threats and opportunities. *Anim. Behav.* 48: 9-18.

Boomvalken, Afrikaanse Haviken en Wahlberg's arenen waren in 51% van 59 aanvallen succesvol bij de vangst van vleermuizen, als die 's avonds hun kolonie verlieten om te gaan foerageren. De roofvogels namen hun prooi gewoonlijk mee naar een tak. De hannestijd (tijd tussen pakken en opeten) bedroeg slechts 30-300 seconden. Deze snelle verwerking stelde de roofvogels in staat maximaal profijt te trekken van de uitvliegende vleermuizen. De vleermuizen verminderden het risico van gevangen te worden door grote kolonies te vormen (dus per individu een kleinere pakkans) en door geregeld tussen kolonies te switchen.

De Fraine R. 1995. De Sperwer *Accipiter nisus* als broedvogel in de Zuiderkempen (Vlaanderen, België): eerste resultaten. Oriolus 61: 2-6.

Eerste succesvolle broedgeval werd in 1982 vastgesteld. Sindsdien sterk toegenomen, met 73 broedpogingen in 1994. Aantal jongen per succesvol nest: 12x 1, 32x 2, 40x 3, 54x 4, 52x 5 en 22x 6. Gemiddeld aantal jongen per nest over 1989-94 resp. 3.0 (n=8), 4.3 (n=10), 3.8 (n=27), 3.6 (n=47), 4.6 (n=45) en 3.7 (n=57). Er waren geen verschillen in nestsucces per nestboomsort.

van Geneijgen P. 1995. Alles over prooiresten Clauscentrale. Slechtvalk Nieuwsbrief 1(1): 4-6.

Het gaat hier niet om prooien van de Clauscentrale, maar om die van Slechtvalken op de Clauscentrale. In mei tot en met augustus 1994 werden hier 149 prooien verzameld. Duiven (overwegend postduif) maakten ruim 50% van het aantal uit, gevolgd door Spreeuw (31%). Alle overige soorten werden 1-3x aangetroffen. Doordat de valken hoog op de koeltoren plukten, zijn de kleine prooi-soorten waarschijnlijk ondervertegenwoordigd. In juni t/m augustus bleek de helft of meer van de geslagen duiven en Spreeuwen juveniel te zijn. De valken legden in juni 1994 een voorraadjie duiven aan, tot wel 18 stuks. Deze werden niet aangevreten en hadden -op één nabetrekking op jonge vogels. Na juni werden de aangevoerde prooien weer gewoon opgegeten.

van Geneijgen P. 1995. Een nieuwe vestiging van de Slechtvalk in Nijmegen? Slechtvalk Nieuwsbrief 1(1): 8.

Eerste waarneming op 11 oktober 1994 (volwassen vrouw) bij de Centrale Gelderland van de EPON. Op 6 april vergezeld van juveniel mannetje (mogelijk ook op 9 maart gezien). Op 28 april dook een tweede mannetje op (verjaagd door juveniel mannetje).

Graham I.M., Redpath S.M. & Thirgood S.J. 1995. The diet and breeding density of Common Buzzards *Buteo buteo* in relation to indices of prey abundance. Bird Study 42: 165-173.

Dieet en broeddichtheid van 19 paren Buizerds werden in Z-Schotland bekeken in relatie met aantalsindexen van konijnen/hazen en woelmuizen. 70% van de prooiresten en braakballen bestond uit konijnachtigen, woelmuizen en vogels. Het percentage konijnen in het dieet was significant gecorreleerd met de dichtheid van konijnen. De woelmuisindex was daarentegen niet gecorreleerd met het percentage woelmuizen in het voedselpakket. Naarmate de konijnindex lager was, kwamen buizerdnesten verder van elkaar af te liggen (dus een lagere dichtheid).

Guillemont A., Robert J.-C. & Bellard J. 1995. Le Faucon pèlerin *Falco peregrinus* niche à nouveau en Normandie. Ornithos 2: 92-93.

De Slechtvalk verdween in de jaren zestig uit Normandië, door een combinatie van pesticiden-gebruik, jacht en eierverzamelen. Nadat in 1992 en 1993 waarnemingen in de broedtijd waren verricht, trad definitieve herkolonisatie in 1994 op. Vier paren brachten in dat jaar negen jongen groot.

Hinsley S.A., Bellamy P.E. & Moss D. 1995. Sparrowhawk *Accipiter nisus* predation and feeding site selection by tits. Ibis 137: 418-420.

Twee voerplekken voor mezen verschilden in het gemak waarmee Sperwers er ongezien konden komen (dus verschillend in predatiekans, wat ook werd gekwantificeerd). Op de veiligste voerplek domineerden adulte Kool- en Pimpelmezen. Zij duilden geen jonge mezen, die dus noodgedwongen moesten uitwijken naar de gevaarlijker voerplek. Een mooi voorbeeld hoe een predator het gedrag van zijn prooi kan bepalen.

del Hoyo J., Elliott A. & Sargatal J. (eds.) 1994. *Handbook of the Birds of the World, 2: New World Vultures to Guineafowl*. Lynx Edicions, Barcelona. 638 pp. ISBN 84-87334-15-6. Prijs Fl 270.-

Wie een goed overzicht zoekt van alle roofvogels op aarde, is met dit schitterend uitgevoerde tweede deel van het handboek van de vogels van de wereld goed en goedkoop af. De meeste soorten worden beknopt behandeld, de taxonomische hoofdgroepen echter zeer uitgebreid. De soortteksten gaan in op taxonomie, verspreiding (met kaart), voedsel en foerageergedrag, broeden, trek, status en bescherming en besluit met een kort literatuuroverzicht. Alle soorten worden in kleur afgebeeld, soms zelfs naar sexe, fase of ondersoort. Helaas ontbreken platen van jeugdkleden, wat vooral bij langlevende soorten als gieren en arenden jammer is. Het boek is doorspekt met 100-en fantastische foto's. Uiteraard zijn er betere (hand)boeken als je iets over algemene soorten als Havik of Buizerd te weten wilt komen, maar wie een reis boek naar Nieuw-Zeeland of Madagascar, kan zich met dit boek goed voorbereiden. Naast roofvogels passeren in dit deel ook alle hoenderachtigen de revue, van Megapoden tot kalkoenen, sneeuwhoenders, kwartels, fazanten en patrijzen (goed voer voor roofvogels).

Hubert C., Gallo A. & le Pape G. 1995. Modification of parental behavior during the nesting period in the Common Buzzard (*Buteo buteo*). *J. Raptor Res.* 29: 103-109.

Het nestgedrag van Buizerds werd bij 5 nesten bestudeerd in Z-Frankrijk. Het vrouwtje broedde vrijwel constant in de eifase. In de periode 0-8 dagen na het uitkomen van de eieren werd overwegend gebroed, alleen onderbroken om te voederen. In de leeftijd van 9-30 dagen werden de jongen allengs minder afgedekt door het vrouwtje. Afgezien van prooiaanbreng bemoeiden de mannetjes zich nauwelijks met de jongen. De toenemende activiteiten van de jongen op het nest waren de stimulans voor het vrouwtje om het nest steeds vaker te verlaten, overigens zonder dat dit gepaard ging met prooiaanvoer door haar. Vanaf ongeveer dag 15-20 meed het vrouwtje de nestkom zelfs volledig. In deze fase dekte ze de jongen alleen af tijdens regenval; de jongen bedelden dan niet. Na dag 30 verschenen man en vrouw alleen op het nest om er een prooi te dumpen; dit duurde slechts enkele seconden. De jongen waren tegen die tijd al erg agressief, vermoedelijk de reden voor de ouders om ze zoveel mogelijk te mijden.

Jedrzejewski W., Szymura A. & Jedrzejewska B. 1994. Reproduction and food of the buzzard *Buteo buteo* in relation to the abundance of rodents and birds in Białowieża National Park, Poland. *Ethology, Ecology & Evolution* 6: 179-190.

Dichtheid van 4.5-5.2 paren/10 km². Gemiddelde legselgrootte was 2.4 eieren (n=22), gemiddeld aantal uitgekomen eieren 1.9/paar en dito uitgevlogen 1.3/paar. Paren broedend in bosranden onder invloed van muizencyclus. In broedseizoen bestond 42-75% van de biomassa van prooien uit vogels en 10-26% uit knaagdieren en mollen. Selectieve vangst van Zanglijsters en spechten. Ruim 40% van de gevangen vogels bestond uit juvenielen of pas uitgevlogen jongen.

Köhler W. 1995. Der Brutbestand des Fischadlers *Pandion haliaetus* in Mecklenburg-Vorpommern. *Vogelwelt* 116: 177-179.

Tot eind 19de eeuw was de Visarend een algemene broedvogel van Mecklenburg (NO-Duitsland). Door zware vervolging zakte de populatie tot 25-30 paren in de jaren '30 en '40. Het herstel in de Tweede Wereldoorlog is slecht gedocumenteerd. Door grootgeschalig gebruik van DDT ging de soort wederom sterk achteruit, en wel naar een minimum van 37 paren in 1975. Daarna trad een herstel op. In 1994 waren er 106 broedparen, waarvan 18 in bomen broedden, 86 op hoogspanningsmasten en 2 op kunstnesten. Het verspreidingsgebied is geslonken, omdat de kustgebieden zijn verlaten. Jongenproductie is goed.

Kühnapfel O. & Brune J. 1995. Die Mausefeder als Hilfsmittel zur Altersbestimmung und Individualerkennung von Habichten (*Accipiter gentilis*). *Charadrius* 31:120-125.

Handpen 2-5 zijn zeer geschikt om leeftijd (1ste jaar, 2de jaar en ouder) en individuen van Haviken van elkaar te onderscheiden. Hierop wordt uitgebreid ingegaan (zie ook Ecologische

Atlas). Bij de stap van jeugdkleed (1ste jaar) naar het daaropvolgende kleed blijft enige onzekerheid bestaan bij individuele herkenning.

Linsen F. 1995. Waarnemingen Slechtvalken Clauscentrale. Slechtvalk Nieuwsbrief 1(1): 7-8.

Op 28 februari 1995 werd een copulatie gezien. Een nestcontrole op 6 april leverde drie eieren op in de nestkast. Formaat resp. 52.2x41.6 mm, 49.9x41.4 mm en 49.3x41.0 mm (gewichten resp. 46, 40 en 42 gram). Vanaf half april tekenen van mislukking, wat op 3 mei wordt bevestigd (geen eieren/jongen in kast). Een losgetrilde strip onder de kast had tegen de kast geklapperd, mogelijk de oorzaak van de mislukking. Interessant is de waarneming op 5 maart van een (mogelijk) hybride valk bij de nestplaats.

Martelli M. 1995. Osprey *Pandion haliaetus* reintroduction in Minnesota, USA. Vogelwelt 116: 205-207.

Visarenden broedden overal in het beboste deel van Minnesota in de vorige eeuw. Ze werden voor het eind van de 19de eeuw grotendeels uitgeroeid door jagers. In 1984-93 werden 119 in het wild gevangen nestjongen losgelaten (met behulp van de hacking-methode) op 5 plekken in het gebied Minneapolis-St. Paul Metropolitan. De eerste nestpoging vond plaats in 1986. In 1993 werden al 9 pogingen van aldaar losgelaten vogels geregistreerd. De Visarenden zijn daarbij gewend geraakt aan mensen.

McCann, K.I. 1994. Habitat utilization and time-energy budgets of the Lesser Kestrel *Falco naumanni* in its southern African non-breeding range. MSc. thesis, Department of Zoology, University of the Witwatersrand, P.O. Wits 2050, South Africa. Abstract in Gabar 9 (1994): 34-35.

Kleine Torenvalken werden in elk habitatype in Zuid-Afrika aangetroffen, maar hadden een voorkeur voor de natuurlijke graslanden en de grazige Karoo vegetaties. Tellingen over de afgelopen 25 jaar wijzen op een afname van het overwinterende aantal valken. In Oranje Vrijstaat werd de populatie in 1966/67 op 74.000 ex. geschat, tegen 33.900 in 1992/93. Individuele KTV's hadden een gemiddelde home range van 12.7 ± 17.7 km² (n=14), oplopend tot 68.5 km². Vermoedelijk heeft deze enorme omvang te maken met hun insectivore leefwijze in groepen. De grootste energie-opname vond plaats in maart, en was nodig om vetreserves aan te leggen voor de terugkeer naar de broedgebieden.

Meyburg B.-U., Manowsky O. & Meyburg C. 1995. Bruterfolg von auf Bäumen bzw. Gittermasten brütenden Fischadlern *Pandion haliaetus* in Deutschland. Vogelwelt 116: 219-224.

In 1972-93 werd het reproductieve succes van 624 Visarenden gemonitord in Mecklenburg-Vorpommern en Brandenburg. Visarenden op boomnesten kregen gemiddeld 1.32 jong per paar (1.47 per broedpoging), tegen 1.65 jong voor Visarenden op hoogspanningsmasten (1.81 per poging). Boombroeders verloren 29% van alle begonnen legsels, tegen 18.5% in hoogspanningsmasten. Er was geen statistisch significant verschil tussen beide groepen wat betreft aantal jongen per succesvol paar: 2.22 op hoogspanningsmasten en 2.08 voor boombroeders.

Mizera T. 1995. Why is the Osprey *Pandion haliaetus* a rare breeding species in Poland? Vogelwelt 116: 197-198.

De 50-60 paren Visarend in Polen hebben zich niet uitgebreid in de jaren '90, in tegenstelling tot de populaties in omliggende landen. In 1976-94 was 74% van 199 broedpogingen succesvol, waarbij gemiddeld 1.34 jong per horst en 1.81 jong per succesvol nest werd grootgebracht. Dit zou voldoende moeten zijn voor een uitbreiding. Illegale jacht op Visarenden op privé-visvijvers wordt verantwoordelijk gehouden voor het ontbreken van een toename. Jaarlijks worden circa 50 Visarenden geschoten, waaronder veel doortrekkers uit Finland en Zweden.

Paragi T.F. & Wholecheese G.M. 1994. Marten, *Martes americana*, predation on a Northern Goshawk. *Can. Field-Nat.* 108: 81-82.

Een Amerikaanse marter doodde een Havik in de taiga van westelijk Binnen-Alaska en versleepte deze over 500 m alvorens tot eten over te gaan.

Plump, D.L., Downing D.L., Andersen D.E. & Lockhart J.M. 1995. A new method of capturing Buteonine hawks. *J. Raptor Res.* 29: 141-143.

Met een gemodificeerde slagval (klem om de poten) kunnen buizerdachtigen worden gevangen. Belangrijk is wel om de slagkracht van de val aanzienlijk te verkleinen, omdat anders de poten verbrijzeld worden. Duidelijke instructies worden gegeven hoe dat kan worden bereikt. Het succes van deze val is groter dan van bal-chatri's en het onderhoud is minder.

Rijn S. & Winter J. 1994. Roofvogels in de Nederlandse wetlands: De Bruine Kiekendief; terreingebruik en jaagsucces in de Oostvaardersplassen in 1992. Intern rapport 1994-10 Lio. Rijkswaterstaat, Directie Flevoland, Lelystad.

In 1992 broedden 59 paren Bruine Kiekendief in de Oostvaardersplassen. Vijf adulte mannetjes werden van vleugelmerken voorzien. Dichtheid van jagende kiekens was hoger in het buitenkaadse gebied dan erbinnen. Vooral op plekken met luzerne werd graag gejaagd. Stapelvoedsel was de veldmuis (85% van de aangebrachte prooien). Maaien van gras heeft sterk positief effect op de dichtheid van jagende mannetjes.

Ruhle D. 1995. Bestandsentwicklung und Schutz des Fischadlers *Pandion haliaetus* in der Niederlausitz, Brandenburg. *Vogelwelt* 116: 187-190.

Toename van Visarend van tenminste 9 paren in 1974 naar 45 in 1994, in een deel van O-Duitsland. Aantal uitgevlogen jongen per succesvol nest steeg van 1.30 in 1974 naar 1.86 in 1994. Hoogspanningsmasten leveren de helft van de nestplaatsen.

Sarno R.J. & Gubanich A.A. 1995. Prey selection by wild American Kestrels: the influence of prey size and activity. *J. Raptor Res.* 29: 123-126.

Amerikaanse Torenvalken kregen in gevangenschap levende en dode, en grote en kleine muizen aangeboden. Ze hadden een voorkeur voor de levende muizen, ongeacht de grootte. Blijkbaar selecteren de valken hun prooien op basis van de bewegelijkheid ervan.

Saurola P. 1995. Finnish Ospreys *Pandion haliaetus* in 1971-1994. *Vogelwelt* 116: 199-204.

In Finland worde vanaf 1971 bijna alle visarendnesten ieder jaar door ringers gecontroleerd. In 1913-94 werden 24.421 Visarenden geringd, waarvan 90% na 1971. Gemiddeld werden in 1971-94 1.46 jongen per bezet nest, 1.92 jongen per broedpoging en 2.17 jongen per geslaagd broedgeval grootgebracht. Jaarlijks groeit de Finse populatie met 1%. De positieve trend is het gevolg van een afname van afschot tijdens de trek, afname van DDT-niveau in eieren en aanbod van kunstmatige nestgelegenheid als compensatie voor nestverliezen door de moderne bosbouw. In 1994 was al 42% van de nesten gebouwd door vrijwilligers.

Schmidt D. 1995. Zur ehemaligen Brutverbreitung des Fischadlers *Pandion haliaetus* in Westdeutschland. *Vogelwelt* 116: 173-176.

In de vorige eeuw, en plaatselijk tot begin 20ste eeuw, broedde de Visarend in alle deelstaten van West-Duitsland, met uitzondering van Saarland. De meeste paren zaten langs de Rijn, Main en Donau en hun zijrivieren, verder verspreid paren in Centraal en NW-Duitsland.

Seibold I. & Helbig A.J. 1995. Zur systematischen Stellung des Fischadlers *Pandion haliaetus* nach mitochondriellen DNA-Sequenzen. *Vogelwelt* 116: 209-217.

Me behulp van speciale technieken is de afstammingsgeschiedenis van de Visarend ten opzichte van de andere roofvogels gereconstrueerd. Hieruit blijkt dat Visarenden genetisch dichter bij de Accipitridae staan dan bij de Secretarisevogels en de valken. De Visarend blijft een (sub)familie die apart staat van de Accipitridae.

Sømmer P. 1995. Zur Situation des Fischadlers *Pandion haliaetus* in Brandenburg. Vogelwelt 116: 181-186.

Gedurende 1960-84 was de stand in Brandenburg (O-Duitsland) vermoedelijk stabiel op 50-60 paren. Daarna toename tot 156 paren in 1994 (iets geflatteerd door betere karteringen). Sterkste toename in zuiden van deelstaat, waar reproductie het laagst was. Immigratie derhalve verantwoordelijk voor toename.

Suhonen J., Nordahl K. & Korpimäki E. 1994. Avian predation risk modifies breeding bird community on a farmland area. Ecology 75: 1626-1634.

De aanwezigheid van broedende Torenvalken beïnvloedt de samenstelling en dichtheid van de broedvogelpopulatie ter plekke. De Torenvalken vingen in Finland hun prooi op 1000 m afstand of minder van het nest, waaronder veel vogels. De dichtheid van kleine zangvogelsoorten, vooral van de trekvogels (die immers pas aankomen als de Torenvalken zich al hebben gevestigd) onder hen, was het laagst in de nabijheid van de nestkasten van Torenvalken. Blijkbaar beïnvloedt de aanwezigheid van een predator in open gebieden zonder veel dekking de habitatselectie van kleine trekvogelsoorten.

Tolonen P. & Korpimäki E. 1994. Determinants of parental effort: A behavioural study in the Eurasian Kestrel, *Falco tinnunculus*. Behav. Ecol. Sociobiol. 35: 355-362.

Hoe ouderlijke Torenvalken hun inspanningen tijdens de broedtijd vorm geven, hangt af van een kosten-baten-analyse ten opzichte van de toekomstige reproductie, en niet van de op dat moment belangrijke indicatoren als legsel- of broedselgrootte. Dit is vooral belangrijk in gebieden waar de overlevingskansen van jongen onderhevig zijn aan sterke schommelingen in het voedselaanbod (geprononceerde muizencycli).

Verdejo J. 1994. Datos sobre la reproducción y alimentación del Azor (*Accipiter gentilis*) en un área mediterránea. Ardeola 41: 37-43.

Broedbiologie en voedselkeus van Spaanse Haviken (3 paren). Minimum dichtheid 0.2 paren/100 km², bleef constant in 1982-87. Gemiddelde legselgrootte 3.2 eieren, uitkomstsucces van 81%. Alle uitgekomen jongen vlogen uit. Gemiddeld aantal uitvliegende jongen 2.3-3.0/jaar, gemiddeld 2.75. Vogels maakten 53% van dieet uit, zoogdieren 33%, reptielen 8% en amfibieën 6%. Konijn was belangrijkste prooi-soort.

Vergeer J.W. 1995. Roofvogels in Zeeland. Zeeland 4: 55-64.

Overzicht van de in Zeeland voorkomende roofvogelsoorten: Wespandief (alleen doortrek), Zwarte Wouw (idem), Rode Wouw (idem), Zeearend (doortrek en wintergast), Bruine Kiekendief (zie elders in deze Takkeling), Blauwe Kiekendief (in 1984 enkele broedgevallen in het Markiezaat en op Duiveland), Grauwe Kiekendief (in 1991 broedpoging aan het Grote Gat bij Oostburg), Havik (eerste broedgeval in 1994 in oostelijk Zeeuws-Vlaanderen, maar zie Buise in dit overzicht), Sperwer (broedt tegenwoordig door de hele provincie, ook in kleine verkavelingsbosjes in kleipolders), Buizerd (10-15 paren, waarvan helft in Zeeuws-Vlaanderen), Ruigpootbuizerd (wintergast), Visarend (doortrekker en wintergast), Torenvalk (broedvogel), Roodpootvalk (doortrekker, vooral in mei), Smelleken (wintergast), Boomvalk (broedvogel), Slechtvalk (15-25 overwinterend).

Vogt D. 1994. Roofvogels in de Nederlandse wetlands: De Bruine Kiekendief; demografie en terreingebruik. Intern rapport 1994-1 Lio. Rijkswaterstaat, Directie Flevoland, Lelystad.

In Flevoland kunnen veel broedparameters worden verklaard door variaties in het aanbod van veldmuizen. In een goed muizenjaar wordt eerder met de eileg begonnen en vliegen per nest meer jongen uit. In de Lauwersmeer werd dit verband niet aangetroffen.

v.d. Wal H. & v.d. Heiden A. 1995. Overwinterende roofvogels op Voorne-Putten (Oost). Mededeling 89, Vogelwerkgroep, KNNV-afdeling Voorne.

Gebiedstellingen in de winter van 1994/95, inclusief een vergelijking met een telling in 1988/89. Tevens mededelingen over broedgevallen van Sperwer (1 paar in 1993 en 1994 bij Quakjeswater, aldaar in 1995 2 paren, waarschijnlijk 1 paar in 1993 bij Brede Water en 1-2 paren aldaar in

1994) en Buizerd (jaren zeventig 1x broedgeval landgoed Strijpeponde, mogelijk idem in 1991 en 1992 en zeker broedend aldaar in 1993 en 1994; in 1993 en 1994 zekere broedgevallen op Berenplaat en in Mallenbos).

Walls S.S. & Kenward R.E. 1995. Movements of radio-tagged Common Buzzards *Buteo buteo* in their first year. Ibis 137: 177-182.

De dispersiebewegingen van 96 gezenderde jonge Buizerds werden in Zuid-Engeland gedurende drie jaren gevolgd. Ruim 70% van de jongen maakte in augustus en september korte uitstapjes voordat ze besloten zich in de buurt van de geboorteplaats te vestigen. In hun eerste winter bleek maar liefst 39% binnen 1 km van het geboortenest te foerageren, dus binnen de home range van hun ouders (die laatste worden geacht territoriaal te zijn!) Van de uitzwervende dieren kwam 72% in het daaropvolgende broedseizoen terug naar de geboortestreek. Deze philopatrie zou een belangrijke hinderpaal kunnen zijn bij de herkolonisatie van plaatselijk leeggelopen broedgebieden. Tussen mannetjes en vrouwtjes bestond geen verschil in de neiging tot uitzwermen. De vrouwtjes legden daarbij wel grotere afstanden af.

Wheeler B.K. & Clark W.S. 1995. A photographic guide to North American Raptors. Academic Press, London. 198 pp. ISBN 0-12-745530-2. Prijs Fl 63.-

Identificatie van Europese roofvogels is al geruime tijd gedekt door uitstekende boeken, waaronder Porter *et al.* (*Flight identification of European raptors*) en Forsman (*Roofvogels van Noordwest-Europa*). In de USA was het vooral *Hawks in Flight* van Dunne *et al.* dat uitkomst moest bieden. In het nieuwe boek van Wheeler (fotograaf) en Clark (tekst) worden met behulp van kleurenfoto's alle Noordamerikaanse roofvogels behandeld, waar mogelijk naar sexe, leeftijd en ondersoort. De tekst is nogal kort, met erg weinig of geen aandacht voor gedrag, vlieghoudingen en rui. Aardig zijn de combinaties van probleemgevallen, zoals buizerdachtigen met een licht panel op de bovenvleugel, Steenarend versus niet-adulte Bald Eagle, enz. Laat direct zien dat de auteurs van dit boek echte veren-fetisjisten zijn, die er niet in slagen duidelijk te maken waarom veel roofvogels in één oogopslag tot op de soort zijn te determineren, zonder zelfs maar een kleur of tekening gezien te hebben (iets wat ze wel deden in *A Field Guide to Hawks North America* van dezelfde auteurs). Ietwat curieus is ook het gebrek aan verwijzingen naar literatuur, waaronder die uit Europe (kledencyclus naar leeftijd van Steenarenden bijv. uitsluitend behandeld door D. Forsman in *Linnut* 28(6): 21-27, 1993). Al met al een goed bruikbaar boek, naast dat van Dunne *et al.* (1988) en Clark & Wheeler (1987).

van der Winden J. 1995. The breeding population of the Red-footed Falcon (*Falco vespertinus*) in the Sivash, Ukraine. J. Orn. 136: 285-288.

Ongeveer 40% van de Sivash delta in de Oekraïne (32.5 km heggen) werd in 1992 gekarteerd op Roodpootvalken. De vogels broedden verspreid als solitair of in kleine kolonies van <5 paren. Gemiddeld was de dichtheid 1-2 paar per km heg. In totaal wordt de Sivash populatie op 250-500 paren geschat.

